

Eesti keel Rootsi ülikoolides

Sel teemal esitas fil.lic. Paul Laan järgmise ülevaate: Minu ülesandeks on täna siin lühidalt tutvustada eesti keele õpetust Rootsi ülikoolide juures. Kuna eesti ajakirjanduses on sellest olnud artiklite ja teadaannete kaudu sageli juttu, siis ma usun, et enamik meist siin teavad, et eesti keelt on juba aastaid olnud võimalik õppida akadeemilise ainenä. Kuid võib oletada, et sellest siiski pole teadlikud kõik eesti noored ja eesti päritoluga üliõpilased.

Eesti keele kursusi ülikoolide juures Rootsis on esinenud varemgi. Stokholmis, kus mul on olnud võimalik uurida olukorda lähemalt, on saadud andmetel esimene kursus toimunud õppeaastal 1938/39. Selleks määrati rootsi ja eesti haridusministeeriumide koostööl ametisse koguni lektor, kes aga muutlike aegade tõttu pidi oma töö peatselt katkestama. Hiljem, 50-ndatel aastatel, on kursusi organiseerinud ja teostanud Henno Jänes kuni oma surmani 1970, mil lühikest aega jätkas tema tööd Helmi Eller. Lundis on loenguid pidanud prof. Julius Mägiste, Upsalas prof. Andrus Saareste ja dotsent Valter Tauli.

Kuid eesti keel pole varem olnud aine omaette. Soovi korral on ainult võimaldatud soome keele kui peaaegu juurde valida piiratud ulatuses eesti keelde puutuvat kirjandust või võtta oma seminaritöö teemaks eesti keele küsimusi. Stokholmis on varem eesti keele lühikursus olnud soovitatav soome keele õppijaile, kuid mitte sunduslik.

Olukord muutus radikaalselt 70-ndate aastate algul, kui kehtestati uued õppekavad. Upsalas ja Lundis sai eesti keel soome-ugri keeltegrupis nüüd soome keele kui peaaegu kõrval seisundi kui iseseisev aineharu samaaegselt lapi ja ungari keelega. See tähendab seda, et eesti keelt on praegu võimalik õppida nagu iga teist keelt filosoofilise fakulteedi juures nii alam-, kesk- kui ülemastme ulatuses ehk, vastavalt praegu kehtivale terminoloogiale, nii A-, B- kui C-nivool. Seega võib saavutada kuni 60 akadeemilist punkti, mis moodustab poole filosoofia kandidaadi eksamiks nõutavate punktide koguarvust.

Kuid peab rõhutama, et eesti keelt kui akadeemilist ainet ei saa siinsetes oludes võrrelda emakeelega Tartu ülikoolis. Eesti keelel Rootsi ülikoolide juures on võõrkeele seisund ja nõudmiste tase praktilises oskuses isegi madalam kui keeltes, milles üliõpilane on saanud eelteadmisi juba rootsi gümnaasiumis. Asjaolu, et eesti keele õppimiseks siinseis ülikoolis eelteadmisi ei nõuta, on ainele siiski soodne selles mõttes, et see avab võimaluse keele õppimiseks

mitte ainult muulasele (keda seni on õppijate hulgas esinenud päris suu protsent), vaid ka neile eesti päritoluga noortele, kellel pole olnud võimalust käia ei eesti koolis ega eesti keele kursustel varem.

Samal ajal on aga see pealtnäha soodne olukord tekitanud uusi probleeme, kuna majanduslikud eeldused efektiivse õpetuse teostamiseks algajatele on väga piiratud. Suur osa kursusest tuleb läbi võtta iseõppimise teel, mis eesti keelt mittevaldajale pole arusaadavalt kerge. 20 punkti omandamist ühe semestri jooksul peetakse praegu normaalseks nõudeks. See tähendab aktiivset tööd 40 tundi nädalas. Õpingud võivad käia üle jõu sellele, kes pole keelt kunagi varem ei rääkinud ega lugenud, eriti siis, kui ta pühendab end stuudiumile ainult nii-öelda muuseas, teise aine või tegevuse kõrval. Eesti keel nõuab algajal^t vähemalt sama palju vaeva kui iga teinegi aine, nii umbes kaheksa tühusat tundi tööd päevas. See õppeefektiivsus pole loomulikult sunduslik, kui ei taotleta õppelaenu. On nimelt võimalik juba alguses meldida end nn. pooleajaga õppijaks, millist võimalust enamik õppijaist Stokholmis ja Upsalas on ka kasutanud. Sellega kaasneb aga tõsiasi, et eksamite sooritamine venib.

Teine, vastupidine olukord võib tekkida siis, kui head eelteadmised on olemas. Kui ei esine just enese ülehindamist ja sellega kaasnevat pettumust, on suurem osa kursusest siis ülilihtne ning omandatav ilma erilise vaevata, välja arvatud ehk kõige teoreetilisemad osad. Pole kahjuks siiski mitte ebatavaline, et eesti keelt mittevaldaja on sooritanud näiteks grammatika eksami, mis eestlasele on käinud üle jõul

Eesti keele alg- ja järgkursus Rootsi ülikoolides ei erinegi palju omaaegse eesti gümnaasiumi ~~õppekavast~~ õppekavast, on aga kontsentreeritud lühemale ajale ja täiendatud lisapeatükkidega keeleteaduse vallast. Keskse osa moodustab grammatika koos lihtsamate lugemis- ja harjutustekstidega, kuna eesti kirjandusega on algajal lubatud tutvuda tõlgete kaudu (milles meil kahjuks sobivaimad puuduvad). See näiliselt lihtne õppekava annab õppijale siiski kokkuvõtliku pildi eesti keelest ja kultuurist. Keele p r a k t i l i n e omandamine seevastu oleneb isiklikust huvist ja aktiivsusest. See viimane on ka määrav eesti keele õpetajate järelkasvattevalmistamisel. Aine praeguse~~at~~ taseme juures ei piisa siin ainult formaalseist nõudeist, s.t. akadeemilistest punktidest A- ja B-nivool. Sama tähtis, kui mitte veelgi tähtsam, on praktiline oskus nii kõnes kui kirjas. Kuna meil on palju juttu olnud vajadusest välja koolitada

uusi eesti keele õpetajaid, siis võin siin informatsiooniks lisada, et võrdlemisi suure arvu õppijate hulgast Stokholmis ja Upsalas viimaste aastate jooksul võib viiel sõrmel üles lugeda need, kes on õppinud eesti keelt sihiga, et seda hiljem ise õpetada.

Eelteadmiste erinevus on loonud olukorra, kus algajale oleks vaja suurem arv harjutustunde keele praktiliseks omandamiseks, kuna teised samaaegselt peaksid saama võimaluse oma oskust täiendada. Stokholmis on arutatud vajadust, et luua näit. soome keele mittevaldajale uus, veelgi vähenõudlikum õppeliin, kuid see ei saaks arusaadavalt anda õpetaja kompetentsi.

Võiks nüüd küsida, kes siis eesti keele õppimise võimalusi seni on kasutanud. Kuna ma võin rääkida ainult oma kogemustest Upsalas ja Stokholmis, võib siiski oletada, et Lundis on probleemid üldiselt samad. Üliõpilaste hulgas on esinenud kaugelt üle 50% noori. Kolme ja poole aasta jooksul on registreerunute arv kokku ulatunud ligikaudu sajale, kuigi paljud neist ei ole viinud oma õpinguid lõpule. Neist on olnud rohkem kui üks kolmandik mitteestlased. Väga paljudel pole olnud kavatsust - ega ka vajadust, nagu soome keele doktorandidel, õppida rohkem kui ainult eesti grammatikat.

Mis puutub eesti keele õppimise põhjustesse, siis peale nende, kellele eesti keel on otseselt kasulik või vajalik, nagu viimatimainitud grupp, on meie noortele avanenud hea juhus tundma õppida oma ema- või isakeelt ja samaaegselt hankida endale akadeemilisi punkte. Voldi vanemalle, kel juba on eelteadmisi ja seega alne kerge, on eesti keel olnud sobivaks abimehejuhatusena teistele akadeemilistele õpingutele, eriti nüüd, kus ligipääs ülikoolikursustele on lihtsustatud vanemalle aastakäikudele ja neile, kel gümnaasiumiharidus puudub või on jäänud pooleli.

Peab lõpuks konstateerima, et eesti keelel pole siinsete ülikoolide juures kunagi varem olnud säärast positsiooni, mis saavutati tänu meiepoolsele visale võitlusele uute õppekavade kehtestamisel 70-ndate aastate algul. Ka õppijate arvu üle ei või nuriseda. Paradoksaalsus ja kurbloolus seisneb selles, et õppetöö efektiivseks praktiliseks teostamiseks puuduvad küllaldased majanduslikud eeldused. Olukord on muutumas veel halvemaks, sest praegu nõutakse kõikide õppetoolide juures eelarvete piiramist järgmiseks õppeaastaks, mis seab eelkõige hädaohtu väiksemad õppeained. Kuna eesti keelel Rootsis puudub lektoraat, on tema eksistents pidevalt olenev juhuslikest summadest ja muutub arusaadavalt majanduslikel mõõna-aegadel.

Üheks võimalikuks hädaabinõuks, et luua mingisugustki õppevõimalust või et häda korral suurendada tundide arvu, on nn. ülikooli-õpiringide loomine. Kaugõppe kujul on minu teada seda võimalust juba kasutatud Göteborgis ja Boråsis, osalt ka Stokholmis. Sellega võib edaspidi tekkida koomiline olukord, kus ülikooli statistika näitab küll suurt õppijate arvu, kuid ülikool ise pole õppetöö teostami-

seks maksnud õõrigi! Niikaua, kui Stokholmi ülikooli juures ei ole eesti keel õppeainena esindatud, võib selline naljakas olukord Rootsi pealinnas, kus leidub arvuliselt kõige rohkem eesti keele õppijaid, kujuneda permanentseks.

Kõigile raskustele vaatamata peab siiski võitlema selle eest, et vähemalt praegune^{gi} eesti keelele saavutatud positsioon ei läheks kaduma. Nii kaua, kui on huvi aine vastu, pole asi veel kõige halvem. Selleks loodame, et leidub jätkuvalt nii eesti kui teisi noori, kes kasutavad olemasolevaid õppevõimalusi. Kursustele on teretulnud kõik vanemad ja nooremad noored, kõik need, kes ei oska eesti keelt, kuid ka need, kes oskavad hästi, ja ka teised, kes usuvad end oskavat!

Veel parema informatsiooni saamiseks palutakse helistada Eesti Keele ja Kirjanduse Instituudile Stokholmis tel. 08/ 15 01 60 - 1338.